

JAN PETR CERRONI A „NEZNÁMÝ“ RUKOPIS O DĚJINÁCH VÍDEŇSKÉ AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Tomáš Valeš

Odborné veřejnosti jistě není třeba postavu guberniálního úředníka Jana Petra Cerroniho (1753–1826) [Obr. 1] nějak detailně představovat.¹ Tento vzdělaný muž, kromě svých služebních povinností guberniálního sekretáře, dokázal svými schopnostmi nashromáždit velké množství materiálu, vážícího se nejen k území Moravy, ale také například Slezska, Čech, částečně Uher a dalších míst střední Evropy. Tyto materiály pokrývaly velmi rozmanité oblasti od církevních a politických dějin až k dějinám kultury, zahrnujice dějiny literatury, knihtisku nebo právě výtvarného umění. V poslední době byla také zhodnocena jeho činnost sběratelská, díky níž vybudoval poměrně kvalitní kolekci kreseb, grafických listů, a zajímavá byla také jeho knihovna, obsahující množství dobových knih a časopisů věnujících se se výtvarnému umění.²

A právě pro dějiny umění Moravy a Slezska jsou Cerronim sestavená a bohužel nikdy tiskem nevydaná kompendia jedním z nejvzácnějších zdrojů informací. Nejznámější je nejspíše třísvazková práce *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*, obsahující jak topografickou část s popisem jednotlivých lokalit, tak část biografickou sestavenou z životopisných medailonů konkrétních umělců.³ Z dalších prací jsou to pak především dva rukopisy, z nichž první je věnován výzdobě jednotlivých chrámů na Moravě a rakouském Slezsku a druhý malířům a sochařům z těchto oblastí, kteří zde reprezentují spíše tvůrce lokálního, popřípadě regionál-

¹ K životu Jana Petra Cerroni a k jeho sběratelské činnosti srov. např. Jaromíra Růžičková, *Jan Petr Cerroni, sběratel a badatel* [nepublikovaná diplomová práce], Brno 1971; Mojmir Švábenský, *Cerroniho sbírka 13. stol. – 1845. Inventář svazek I*, Brno 1973, s. 1–69; Pavlína Pyšná, *Grafická sbírka Jana Petra Cerroniho* [nepublikovaná diplomová práce], Brno 2003; Eadem, *Grafická sbírka Jana Petra Cerroniho a zdroje jejich akvizic*, *Opuscula historiae artium* F 40, 2004, s. 45–70. K jeho pozici v rámci dějin umění na Moravě srov. např. Bohumil Samek, *Počátky dějin umění na Moravě*, in: *Kapitoly z českého dějepisného umění I*, Praha 1986, s. 75–86.

² Pyšná (pozn. 1), s. 15–28. Ke knihám v majetku umělců srov. např. Lubomír Slaviček, *Potřebné knihy? Ikonografie, knihy emblémů a artifex doctus v Čechách na konci 18. století*, in: *Beket Bukovinská – Lubomír Slaviček* (ed.), *Pictura verba cupit. Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného. Essays for Lubomír Konečný*, Praha 2006, s. 79–93.

³ Jan Petr Cerroni, *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*, Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA Brno), fond G 12 Cerroniho sbírka, Cerr. I, č. 32–34.

ního charakteru, nebo umělce Cerronimu ne příliš známé.⁴ Kromě těchto prací se pokusil napsat také něco na způsob plynulého textu postihujícího moravské dějiny umění, který však zůstal v pouhém torzu a jako by se ani po informativní stránce nehlásil k předcházejícím kompendiím spíše heslovitého charakteru.⁵ V tzv. Cerronihho sbírce však můžeme nalézt množství dalších torzálních poznámek či výtisků k různým uměleckým dílům jak na Moravě, tak v Čechách.⁶

Jednou skupinou Cerronihho prací, prozatím unikající bližší pozornosti odborníků, je především pět rukopisů, uložených v Cerronihho sbírce v Moravském zemském archivu v Brně.⁷ Tyto rukopisy tvoří provázaný celek a jsou zaměřeny na dějiny Akademie výtvarných umění ve Vídni. Rukopisy byly po Cerronihho smrti prodány asi roku 1833 hraběti Sylvu-Taroucovi. Hrabě je následně daroval spolu s ostatními rukopisy do sbírek Františkova muzea v Brně.⁸

Jedná se o pět sloh s uloženými, jednostranně popsányými folii, z nichž první svazek (č. 53) má podobu úvodní části, ve které je uvedeno ve formě plynulého textu rozdělení akademie do jednotlivých tříd, spolu s detailním popisem historie této instituce. Setkáváme se s jmény jednotlivých ředitelů a protektorů. V následujících pasážích jsou podrobně popsány jednotlivé třídy a zdůrazněny významné umělecké osobnosti. Pozornost je věnována také udělování akademických cen a následně jednotlivým výukovým prostorám akademie, včetně popisu jejich využití i s upozorněním na určité části vybavení, sloužící přímo výuce.⁹ Následuje soupis informačních zdrojů použitých Cerronim při sestavování této práce. Mezi zdroji najdeme zásadní a nejvíce využívaný spis Antona Weinkopfa o dějinách vídeňské

⁴ Biografická část – *Verzeichniss von Malern und ihren Arbeiten in verschiedenen Kirchen Mährens und Schlesiens*, MZA Brno, fond G 11 Františkovo muzeum – rukopisy, č. 722; Topografická část – *Historisch-artistische Notizen über Kirchen in Mähren und Schlesien*, MZA Brno, fond G 11 Františkovo muzeum – rukopisy, č. 713. Oba dva tituly jsou psány rukou Cerronihho příbuzného Jana Jakuba Czikanna. V biografické části najdeme například jméno Lichtensteinského dvorního malíře Johanna Georga Gutweina nebo Johanna Leopolda Deysignera tvořícího na různých místech středoevropského prostoru.

⁵ Jan Petr Cerroni, *Abriss einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren* (titul Jan Jakub Czikann), MZA Brno, fond G 11 Františkovo muzeum – rukopisy, č. 690; srov. Samek (pozn. 1), s. 83–84.

⁶ Srov. např. MZA Brno, fond G 12 Cerronihho sbírka, Cerr. II, č. 266, fol. 111–155.

⁷ MZA Brno, fond G 12 Cerronihho sbírka, sign. Cerr. I, č. 53–57. Psáno perem na papíru zřejmě mezi lety 1812–1818, formát 25×20,5 cm. Název umístěný na obálce je psán rukou Czikanna, zatímco autorský název včetně uvedeného roku 1812 je napsán na úvodním foliu. Folia jsou označena natištěnými číslicemi. Na obálce se kromě Czikannova titulu nachází také razítko Františkova muzea a rukopisný přípis kustoda Mořice Trappa.

⁸ Srov. Švábenský (pozn. 1), s. 160.

⁹ Například roku 1798 Martinem Fischerem zhotovená „*anatomische Statue in welcher die ganze Musculaturen des menschlichen körpers deutlich wahrzunehmen ist*“. – MZA Brno, fond G 12 Cerronihho sbírka, sign. Cerr. I, č. 53, fol. 31r.

Akademie, dále pak práce Ignaze de Lucy, Johanna Georga Meusela a dalších.¹⁰ K prvnímu dílu je také přičleněn opis tištěných stanov pro mědiryteckou akademii, dále přehledně strukturovaný seznam výtvarných úkolů pro udělení cen, stejně jako seznam oceněných, kteří jsou rozdělení podle jednotlivých tříd, a nakonec seznam členů a akademických hodnostářů seřazených podle abecedy.

Následující rukopisy odpovídají již více Cerroniho schématu práce s nashromážděným materiálem. Mají tedy podobu jistého biografického slovníku řazeného podle jednotlivých jmen. V rukopise č. 54 najdeme životopisná data jednotlivých profesorů, kde každý list je věnován jednomu jménu. Listy jsou následně abecedně řazeny a mezi osobami najdeme například jména olomouckého rodáka malíře Karla Aigena, specialistu na malbu architektur Vincence Fischera, Josefa Hauzingera nebo sochaře Frantze Xavera Messerschmidta.¹¹ U většiny jmen najdeme pod čarou opět odkaz na příslušné zdroje, ze kterých Cerroni čerpal spolu s uvedenou příslušnou stranou. Kromě již uvedených pramenů využíval také například dobových časopisů věnovaných výtvarnému umění. Tento Cerronim oblíbený systém práce s informačním materiálem se odráží i ve zbývajících rukopisech. A to v čísle 55, kde jsou uvedeny životopisy čestných členů akademie, a v čísle 56, kde najdeme údaje o domácích členech, ze kterých nás zaujmou například jména malířů Franze Antona Maulbertsche, Františka Karla Palka, Josefa Pichlera, Franze Xavera Wagenschöna nebo Jana Jiřího Greippa.¹² Poslední svazek (č. 57) pak obsahuje údaje o osobách zahraničních členů vídeňské Akademie výtvarných umění.

Tento rukopis tak jistě ukazuje zajímavý pokus o vytvoření kompendia sledujícího vývoj jedné z nejvýznamnějších středoevropských uměleckých institucí, a to včetně jakési bibliografické databáze, která doplněna o odkazy na příslušnou literaturu či prameny měla nejspíše sloužit jako příručka pro všechny zájemce o problematiku výtvarného umění, zvláště vídeňského prostředí. Je jisté, že se autor při takto velkém počtu zpracovávaných informací dopustil mnohdy nepřesností, což ovšem zajímavost tohoto poměrně rozsáhlého díla nesnižuje. Otázkou budoucího výzkumu zůstává rozlišení vlastních autorských podílů Jana Petra Cerroniho, zpracovaných na základě vlastních poznatků z jemu dostupného pramenného materiálu, od přejímaných pasáží, které tvoří jistě největší část dané práce. Toto přejímání od jiných autorů, často bez nutné kritiky získaných informací, bylo na

¹⁰ Např. Anton Weinkopf, *Beschreibung der Kaiserl. Königl. Akademie der bildenden Künste*, Wien 1783; Ignaz de Luca, *Das gelehrte Oesterreich*, Wien 1778; Idem, *Topographie von Wien*, Wien 1794; Johann Georg Meusel (Hg.), *Archiv für Künstler und Kunstfreunde*, Dresden 1803–1808; Friedrich Nicolai (Hg.), *Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften und freyen Künste*, Liepzig 1765–1806.

¹¹ Např. MZA Brno, fond G 12 Cerroniho sbírka, sign. Cerr. I, č. 54, fol. 6, 44–45, 60, 90–93.

¹² Např. MZA Brno, fond G 12 Cerroniho sbírka, sign. Cerr. I, č. 56, fol. 82, 156, 196, 271.

počátku 19. století jedním ze standardních metodických přístupů k dané látce a Cerroni se jím tedy neliší od mnoha svých vrstevníků.¹³

V druhé části příspěvku budou prozatím ve stručnosti načrtnuty určité způsoby získávání informací, které mu sloužily k sestavování jeho pro nás i dnes velmi důležitých prací.¹⁴ Jan Petr Cerroni měl k dispozici nejrozmanitější soudobé lexikony umělců, periodika věnovaná umění nebo práce topografického charakteru. Mnohé informace získával prostřednictvím korespondence se svými přáteli, známými či přímo od umělců a v určitých případech informace o umělcích také sám předával dál. Například Johann Gottfried Dlabacz obdržel od Cerroniho roku 1794 informace o Michaelu Willmanovi, a ten ho zase informoval o úmrtí významných osobností, jako byl třeba malíř Franz Anton Maulbertsch, k jehož úmrtí Dlabacz napsal: „*Kunst und historien maler Anton Maulbertsch, der unsere büchersal malte, starb am 9. August, um 9. Uhr auf die Nacht 1796 zu Wien in seinen Hause.*“¹⁵ Mezi další využívané zdroje patří například autobiografie olomouckého malíře Jana Kryštofa Handkeho, kterou Cerroni získal do svého vlastnictví, dále práce brněnského sochaře Ondřeje Schweigla, ze které často přebírá hodnocení jednotlivých umělců či jejich konkrétní biografické údaje.¹⁶

Jedním z Cerroniho „informátorů“ byl také znojemský malíř Josef Winterhalder ml., který sepsal svou autobiografii, obsahující také poznámky o umělcích ve Znojmě a okolí. Tato rukopisná črta mu poskytla údaje jak o osobě Josefa Winterhaldera ml. tak například o jeho strýci sochaři Josefu Winterhalderovi st., které Cerroni následně uvedl v biografické části svého velkého třisvazkového *Náčrtu dějin umění na Moravě*.¹⁷ Můžeme předpokládat, že J. Winterhalder ml. svou autobiografii sepsal právě na popud Cerroniho, se kterým si dopisoval. Ze zachovaného Winterhalderova dopisu z 25. února 1800 se dovídáme, že se u něj Cerroni zřejmě informoval o tištěném ikonografickém programu výzdoby premonstrátské knihovny v Praze na Strahově. Winterhalder mu píše, že tištěný program může mít sochař

¹³ Srov. Samek (pozn. 1), s. 82; Jiří Kroupa, *Školy dějin umění. Metodologie dějin umění*, Brno 2007, s. 111 – J. Kroupa označuje J. P. Cerroniho jako typ pozdního erudity.

¹⁴ Zaměřuji se zde na způsoby získávání informací o výtvarných dílech.

¹⁵ Ke korespondenci s Dlabaczem srov. Libuše Urbánková – Milada Wurmová, J. B. Dlabáč ve světle korespondence s J. P. Cerronim, in: Rudolf Fukal – Milan Kopecký (ed.), *Rodné zemi. sborník prací k 70. výročí trvání muzejního spolku v Brně a k 70. narozeninám jeho předsedy doc. Dr. Aloise Gregora*, Brno 1958, s. 394–401. O F. A. Maulbertschovi srov. dopis z 13. září 1796 MZA Brno, fond G 12 Cerroniho sbírka, sign. Cerr. II, č. 83, fol. 41.

¹⁶ Viz Leoš Mičák (ed.), *Jan Kryštof Handke 1694/1774 vlastní životopis*, Olomouc 1994, s. 6–7; Ondřej Schweigl, *Anmerkung der bildenden Künste in Betreff der schönen Gebäuden, Mallereien und Statuen in Mähren*, MZA Brno, fond G 11 Františkovo muzeum – rukopisy, č. 196. Srov. také Cecilie Hálová-Jahodová, A. Schweigl, *Bildende Künste in Mähren*, *Umění XX*, 1972, s. 168–187.

¹⁷ Srov. např. MZA Brno, fond G 12 Cerroniho sbírka, Cerr. I, č. 34, fol. 309 – 313v.

Ondřej Schweigl nebo „Bralat von Obrowitz“, kterým byl poslední zábrdovický opat Michael Marave, jenž dožíval svůj život, po zrušení kláštera v bývalé premonstrátské rezidenci, ve Křtinách. Zároveň se zde přiznává k obdivu k sochaři Ondřeji Schweiglovi, který byl příkladem vzdělaného „moravského“ umělce a vynikal také jako „*besondern Mensche[n]freund*“.¹⁸

Posledním umělcem, se kterým máme prozatím doložen Cerroniho přímý písemný kontakt za účelem získání informací pro své práce, byl malíř a učitel kreslení Ignác Chambez. Ten mimo jiné sám sepsal práci v jistém směru částečně postihující přehled moravských památek ve formě cestopisu, didakticky nazvaného „*Odkaz moravského umělce k poučení jeho synů*“, vzniklého nejspíš roku 1800.¹⁹ Ze sedmi Chambezem sepsaných sešitů je Moravě věnován svazek první, zatímco ostatní jsou věnovány územím Čech, dnešní Francie, Německa nebo Itálie. V Cerroniho sbírce je zachován Chambezův nedatovaný dopis, ve kterém malíř uvádí rámcový přehled umělců podle jednotlivých měst a k některým poskytuje zřejmě na Cerroniho přání bližší údaje. Bližší informace o uměleckém školení podává také o malíři Janu Kryštofu Handkem, u kterého však uvádí: „*woher er war geburtig das ist mir unbekannt*“.²⁰ Mezi dalšími umělci jsou například dále vyjmenováni: znojemský Josef Winterhalter ml., brněnský malíř Josef Stern, František Vavřinec Korompay nebo sochař Ondřej Schweigl.²¹ Praktickou ukázkou přenosu jednotlivých zpráv o umělcích můžeme následně demonstrovat na příkladu malíře Františka Antonína Šebesty, u kterého je v dopise poznamenáno: „*Sebesta alias Sebastini von Kojetein Mahler Schüler des Malpertsch*“. Autor Šebestovy monografie Ivo Krsek podotkl, že nepodložená zpráva o malířově původu v Kojetině pochází od Ignáce Chambeze, a to z jeho již výše uvedeného „cestopisu“.²² Zde vidíme, že se tento údaj nachází již ve vzájemné korespondenci obou aktérů. Chambezovy informace se tak objevují i u Cerroniho v jeho velkém trísvazkovém kompendiu, kde je však Šebesta označen stejně jako v Chambezově cestopisu, ve vztahu k Maulbertschovi jako „*subject*“.²³

¹⁸ Srov. „... Künstler Schweigl als ein geborner Mährer, Brünnler, würdiglich beschri[e]ben wirdt.“ - MZA Brno, fond G 11 Františkovo museum - rukopisy, č. 736, fol. 275.

¹⁹ Srov. Samek (pozn. 1), s. 81.

²⁰ Dále například uvedeni sochař Jan Jiří Schauburger, vídeňský malíř Daniel Gran, brněnský malíř Jan Jiří Etgens a další.

²¹ MZA Brno, fond G 11 Františkovo museum - rukopisy, č. 736, fol. 315-317.

²² Srov. Ignaz Chambez, Nachlass eines mährischen Künstlers zu Belehrung seiner Söhne, *Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft* IX, 1856, s. 404.

²³ Ivo Krsek, *F. A. Sebastini. Jeho malířské dílo na našem území*, Olomouc 1956, s. 47-48; Zora Wörgötter, Zum Schaffen der Maler aus dem Umkreis Maulbertsch in Mähren: Johann Jablonský und Franz Anton Schebesta-Sebastini, in: Eduard Hindelang - Lubomír Slaviček (Hg.), *Franz Anton Maulbertsch und Mitteleuropa. Festschrift zum 30-jährigen Bestehen des Museums Langenargen*, Langenargen - Brno 2007, s. 269, pozn. č. 28, 29.

V dobovém významu, jak prokázal Ivo Krsek, tedy tento výraz znamená, že Šebesta byl u Maulbertsche „ve službě“ jako podřízená osoba, a tedy měl jiné postavení než ostatní dílenští žáci, jako byl například Josef Winterhalder ml., který byl označován jako „*Schüler*“. Nicméně jak můžeme vidět v zachovaném dopise, je zde opravdu Šebesta označen jako Maulbertschův žák a označení „*subject*“ je nejspíše převzato až z pozdějšího Chambrezova „cestopisu“. Sama o sobě však tato zpráva přímý žákovský poměr mezi Maulbertskem a Šebestou neprokazuje, nicméně vnáší otázku do diskuse, zda striktní výklad termínů používaných v jednotlivých písemných zprávách může přinést konečné odpovědi na naše otázky a nebo zda jsou dané termíny jednotlivými autory spíše libovolně používány či obměňovány. Konkrétnější odpovědi v tomto případě přinese snad až další výzkum.

Co říci tedy na závěr? Z výše uvedeného je patrné, že ne všechny Cerroniho práce jsou odborné veřejnosti dostatečně známé a že některé z nich by si pro svou nespornou zajímavost zasloužily větší pozornost. Společně s detailním rozborem zdrojů, jehož cílem by nemělo být ani tak přesné odhalení chyb, kterých se Cerroni ve svých pracích dopustil, ale spíše nastínění způsobů přejímání jednotlivých informací, nebo jejich získávání od různých „informátorů“ či přímo od samotných umělců. Jednotlivé faktické nedostatky by pak měly být odstraněny důslednou pramennou kritikou, provedenou každým autorem, který Cerroniho práci využívá. Pohled na píli, snahu a důslednost, se kterou Cerroni dané informace často značně obtížně získával, nám pak posléze umožní nové přehodnocení jeho osoby, jako typu pečlivého moravského pozdního erudity.

Obrazová příloha

Obr. 1. F. Stöber, podobizna Jana Petra Cerroniho. Mědiryt, 1815. Reprofoto - Kapitoly z českého dějepisu umění. I., Předchůdci a zakladatelé, Praha 1986.